הלכה · משנה תורה · מפרשים · ראשון לציון · ספר מדע

# ראשון לציון על משנה תורה, הלכות תלמוד תורה

רבי חיים בן עטר

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# ראשון לציון על משנה תורה, הלכות תלמוד תורה

רבי חיים בן עטר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ראשון-לציון-על-משנה-תורה-הלכות-תלמוד-תורה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

# תוכן העניינים

**פרק ז** ..... 4
הלכה יא ..... 4

# פרק ז

## הלכה יא

**ת"ח שנידה עצמו ואפי' נידה עצמו על דעת חבירו ואפי' על דבר שחייב עליו נידוי ה"ז מפר לעצמו.** השיגו הראב"ד א"כ למה יהודה לא התיר עצמו ועל כל זה קשה לי יעקב למה לא התירו. גרסינן בפ"ק דנדרים דף (ח') [ז] וז"ל אמר רב גידל אמר רב ת"ח מנדה לעצמו ומפר לעצמו פשיטא מהו דתימא אין חבוש וכו' קמ"ל כהא דמר זוטרא חסידא כי מחייב בר בי רב שמתא משמית נפשיה ברישא וכו' וכי עייל לביתיה שרי לנפשיה וכו' ע"כ. כתב הר"ן וז"ל כתב הרשב"א דלא מיחייב נידוי כהא דמר זוטרא אבל אי מחייב לא כל כמיניה להתיר עצמו והקשה עליו א"כ היכי מקשה תלמודא פשיטא מקמי דאמר כהאי דמר זוטרא אדרבא הו"ל למימר אמאי לפיכך אמרינן דבכל ענין וכן דעת רמב"ם. וראיתי לקצת מפרשים דלא גרסי' ופשיטא אלא כהאי דמר זוטרא ולגירסא זו דברי רשב"א נכונים ע"כ. וכתב הר"ב כ"מ שדעת הראב"ד כדעת רשב"א. וראיתי להרא"ם שכתב בחיבורו על רש"י בפ' מקץ וז"ל וחטאתי לאבי כל הימים עוה"ב שכולו יום ובמכות ז"ל אמר רב יהודה אמר רב נידוי על תנאי צריך התרה שנאמר אם לא הביאותיו אליך. ואמר רב שמואל בר נחמני כל אותם מ' שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מתגלגלים בארון עד שעמד משה וביקש רחמים ואמר שמע ה' קול יהודה עלו עצמותיו וכו' ועדיין לא העלוהו לג"ע וכו' וליכא למימר שעונשו של יהודה משום דלא הוה התנאי כפול כתנאי בני גד ובני ראובן והוי המעשה קיים עכ"פ הגם דבטל התנאי (וא"א) [דא"א] לומר דיהודה יטעה בדבר זה דלפחות היה אביו מודיעו שלא יכשל אבל בנידוי על תנאי שצריך הפרה אפשר שהיו יהודה גם אביו טועים בו מפני שלא נודע דין זה רק ממקרה שקרה ליהודה מה שאין כן התנאי שצריך להיות כתנאי בני גד ובני ראובן הוא מבואר בתורה ואי אפשר לומר דיהודה ואביו טעו בו ע"כ. לפי דברי הרא"ם קושית הראב"ד ליתא וקשה על הראב"ד אם נעלם ממנו תלמוד ערוך דמכות דהך דיהודה דין חדש דאפי' על תנאי הו"ל וא"כ יש מקום לומר שלא ידעו יהודה ואביו זה.

**ואביט** לעומקן של דבריהם ולא ישרו בעיני כל דברי רבותי בין מה שכתב הר"ן בין מ"ש הראב"ד ז"ל בין מ"ש הרא"ם וזה יצא ראשונה מה שכתב הר"ן ז"ל כי דברי הרשב"א דחויים מהלכה לפי גירסת פשיטא ליתא במה שדקדק דברי רב דנקט במלתיה מנדה לעצמו ומתיר לעצמו דייק תלמודא דמיירי במנדה עצמו ברשות וברצון נפשו בלא חיוב דאם לא כן הו"ל למימר חכם מפר נידוי עצמו אמאי הוצרך למנדה עצמו פשיטא שאם

ירצה לנדות עצמו אדם רשאי לחבול בעצמו. ולו יהיה שיהיה המשמעות שקול טפי יש לפרש דברי רב במציאות דלא ליקשי אלא פשיטא מלהבין כי הך הבנה אחרת שתפול עליה קושית הסברא ואם היה עושה הש"ס כן היינו מקיפים למקשה בחבילות הקושי למה יבין הכי. ועוד ראיה לדברי הרשב"א ממה דקא שאיל תלמודא היכי דמי מנדה לעצמו וקאמר כהא דמר זוטרא וכו' מקשה היכי דמי בכל גוונא [הוא] דהוי אלא ודאי דתלמודא אתא לשלול.

**ולהעמיק** עוד בסוגיא יש לדקדק בה אמאי לא שאל הש"ס מעיקרא היכי דמי אלא בתר דקאמר פשיטא ושני ליה מהו דתימא ומן הראוי יש לשאול מקמי הכי היכי דמי ובתר הכי יקשה פשיטא או קושית הסתירה. אכן הכונה היא דמעיקרא בחר לקושית פשיטא משום דהבין כדדייקינן דמנדה לעצמו על צד הבחירה וכד שני ליה סד"א אין חבוש ולא שני ליה הא קמ"ל אפילו נידוי שחייב בו מתיר לעצמו לזה חלה שאלה היכי דמי ינדה לעצמו בנידוי שחייב בו ומשני כהא דמר זוטרא ומעתה אחוורא הלכתיה דהרשב"א גם לגירסת פשיטא. ותו קשה לי לדברי הר"ן היכי מפיק מתחת קן קולמוסיה דברים אלו שאמר דלותביה אמאי וכי דברי הרשב"א תלויים במשנה נינהו דנידוי דחייב בו לא מצי להתיר. דברי רשב"א הם ממה דלא קאמר הש"ס להא מלתא בהדיא אנן לית לן ואה"נ אי הוה אמר לה אמורא להדיא לא מצי תלמודא למימר אמאי אמלתיה דרב ואה"נ אי הוה אמר ליה הא קמ"ל הוה מקבלה מיניה ומעתה מייתינן מינה הוכחה לרשב"א ממה דלא אמר הא קמ"ל אפילו נידוי שחייב בו והנה הא מלתא פשיטא דחדושא כל דהו טפי מנידוי דאינו חייב בו והו"ל לשנויי הכי אלא ודאי דדברי הרשב"א ז"ל עיקר מדיוקא דש"ס דילן זולת אם נאמר דהסברא נותנת דלא שנא כדברי הרמב"ם אין בידינו לפלוגי ולאכרועי נמצינו עומדים בין ב' הסברות בלא הכרעה מספקא גם מה שהשיג הראב"ד לדברי הרמב"ם מיהודה הנה הוא עצמו סיים דגם לסברתו הפך הרמב"ם ז"ל קשה למה לא התירו אביו ולמה לו להשיג בחנם להרמב"ם ז"ל שרי ליה מאריה ובסמוך יתיישב ענין יהודה.

**והנה** ההכרח שהכריח להרא"ם לפרש מה שפירש הוא מנ"ל לרב לומר נידוי על תנאי וכו' דילמא משום דלא איכפול. אומר אני כי הקושיא מעיקרא ליתא כי במציאות זה יודה ר"מ דלא בעי כפל דהא קי"ל בהלכות שבועות האדם בשבועה שצריך שיהיה פיו ולבו שוין וה"ה לנידוי וכאן כשנידה עצמו יהודה לא היה דעתו אלא אם לא יביאנו אבל אם יביאנו לא וכמו כן היה דעתו של אביו ועוד נראה דבנדרים יודה ר"מ דהלך אחר לשון בני אדם ודרכם שלא לכפול ולזה דרש רב דנידוי על תנאי הגם דבנדרים דוגמתו

לא הוי נדר נידוי בעי הפרה ובזה נתיישבו דברי רב.

**ולענין** השגת הראב"ד נראה כי שאני יהודה שנשבע על דעת אביו בשביל הנאה שעשה לו שצריך להתיר מדעתו ומרצון אביו וההנאה שעשה היא ששלח איתו בנימין כדי שיוכל ללכת להביא שבר רעבון בניו ובני ביתו ודברי הרמב"ם ז"ל שכתב על דעת חברו היינו שלא קיבל ממנו הנאה. או אפשר שיהודה נידה עצמו מפי יעקב כמו שדייק באומרו וחטאתי לאבי והרי הוא כמנודה מפי יעקב שאין יכול להתיר לעצמו. ועוד במה שנתרץ למה לא התירו אביו נמצא טעם ליהודה. ונראה לומר מלבד מה שנוכל לומר כי לא ידע יעקב דין זה והוא דוחק בהעיר מה שיש להקשות בההיא דרב דאמר בעינן הפרה וגמיר לה מיהודה לדבריו קשה דלא אשכחן שהתיר לו משה נידויו אלא בקש רחמים כמו שדקדק בלשונו בקש רחמים וכי דבר זה תלוי ברחמים. אכן נראה כי קודם מתן תורה לא ניתן דין זה לבני יעקב עד שניתנה תורה הוכלם יהודה שלא התיר ולהכי דייק הש"ס באומרו כל מ' שנה וכו' וקשה שהיה לו לומר מיום שמת יהודה וכו' אלא ודאי דוקא משנתנה תורה היה מעשה יהודה בלתי הגון כי לפי התורה הוה צריך התרה והגם שבזמן מעשה שנידה לא היה חייב להתיר אעפ"כ אחר שניתנה תורה הוכר עונו לפי הקורא בתורה וחטאתי לאבי כל הימים ויראה שלא התיר יש פגם בדבר וכל שיש רינון אחריו אינו מציג מקומו בעולם העליון וצא ולמד מדוד וממעשה דר"מ דלא אמר הלכה משמיה קב"ה לזה בקש רחמים משה ולא הוצרך להתירו לצד שאז לא ניתנה תורה עדיין לא היה חייב בדבר.

**שוב** ראיתי להרא"ם עצמו שכתב בפרשת חיי שרה על מ"ש רש"י בת מאה כבת עשרים וז"ל וקשה והלא בת כ' אינה נקיה אלא מעונשי שמים לא מעונשי אדם ויש לומר כי עדיין לא ניתנה תורה אלא שהם קבלוה מעצמם אין שם אלא עונשי שמים לבד ע"כ. והנה עונשי התורה שנמסרו לבי"ד הם הם גופי תורה ואעפ"כ פטרינהו רא"ם אף אנו נאמר כי דבר זה לא קבלוהו עליהם. וארבע תפלות שהוצרך משה לפי שהפגם הגיע לגוף ולנפש ורוח ונשמה לזה הוצרך ארבע לסלק הדין מארבעתם א' לעיולי גרמיה וכו' ב' להעלות נפשו לג"ע ג' להזכיר תורתו בג"ע העליון לרוחו ד' לאסוקי שמעתתא כותיה כנגד הנשמה. עוד אומר אני שעונשו של יהודה הוא שנידה עצמו בעולם הבא בדבר שאינו בידו והוא אומרו והצגתיו לפניך ואמרו ז"ל והצגתיו חי ע"כ. וקשה אם היה מת בנימין בדרך או היה מת יעקב מיתת שמים היאך הוה מצי לקיים תנאו והרי לך זלזול עולם הבא שנידה בה לשוא לזה נענש והגם שאמר רב שעונשו הוא על שלא התיר אסמכתא בעלמא וע' פנים לתורה: